

ти в екстремальних умовах, загартовували тіло і дух, набували розвідницького хисту. Вкоріненню скаутських ідей¹, методів і засобів виховання молодого покоління на українських землях сприяли насамперед історично-соціальні умови, активізація культурно-освітнього і національно-визвольного рухів, потреба нової системи виховання свідомих патріотів.

Ідеями скаутингу спершу зацікавилися учасники тіловиховних організацій «Січ» і «Сокил», які сприймали цю англійську теорію виховання як «військово-підготовчий рух» [5, 86], доповнення до шкільного виховання [11, 330], «новий вид спорту» [23, 12], своєрідні «тайні кружки чи громади української гімназійної молоді» [23, 10] тощо. Водночас засновники перших українських скаутських осередків по-різному розуміли мету і засоби цієї системи. Олександр Тисовський наголошував на тому, що завдання молоді має бути спрямоване на працю над собою, «вироблення власного характеру, швидкості розуму і тіла через пізнання природи та перебування серед неї» [20, 15]. Петро Франко надавав перевагу тіловихованню та дисциплінуванню розуму й тіла молодій людині завдяки іграм, тому нову систему виховання назвав «Великою грою». Іван Чмола, зважаючи на очікування у світі воєнної ситуації, апелював до використання у процесі виховання військових вправ. Спільною для всіх була ідея запровадження «нового способу фізичного й умового розвою молоді» [5, 15] з метою «доповнити шкільне виховання» [20, 15], підпорядкувати скаутські ідеї українським традиціям і створення українського скаутингу.

Трансформація скаутських постулатів на національному ґрунті розпочиналася з вибору назви для новоствореної організації та її учасників. Скаути різних країн, називаючи себе представниками окремих національних скаутських формацій, підбирали для своєї самоназви рідномовний відповідник до англійського «скаут»². Поляки назвали себе «гарцежами» [21, 9], серби – «ізвідниками», чехи – «юнаками», румуни – «черкесами» [16, 6], німці – «патфіндерами» [18, 48].

Назву для українських скаутів та їхньої організації запропонував голова «Сокола» професор Іван Боберський, котрий під впливом статті П. Франка «Про козацьких розвідників-пластунів» відзначив, що обрані способи діяльності учасників новоствореної організації нагадують обставини життя кубанських козаків-розвідників, які «відбували чати на ворога, пластували по плавнях, виконували найнебезпечніші завдання» [12, 6]. Так, уже під час Першої світової війни пластуни входили до спеціальної розвідувальних загонів легіону Українських січових стрільців [3, 87]. Оскільки на українських землях створювалися різноманітні осередки скаутського типу, тому тривалий час в українській пресі тер-

Марія КОСТИВ
(Львів)

НАЦІОНАЛЬНА СВОЄРІДНІСТЬ ЯК ОСНОВА ТВОРЕННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЛАСТУНІВ

Унаслідок поширення у світі ідей англійської молодіжної організації «Scouting», яку заснував генерал Роберт Бейден-Пауел, на початку ХХ ст. у багатьох країнах Європи почали виникати національні скаутські осередки з метою «піднести боєздатність народу шляхом виховання молоді на військових розвідників» [24, 25]. Найважливішою ідеєю скаутингу було наближення людини до природи, а тому скаути вчилися вижива-

міни «пласт» і «скаутинг» уживали як синоніми.

Переїнявши ідеї, форму й методи виховання програми Р. Бейден-Пауела, «Пласт» на початку свого формування сприймався як скаутська організація. Головною метою пластових осередків була підготовка молоді для служби українському народові за умови відсутності власної держави. Як зазначив М. Федусевич, «беручи від «Соколів» і «Січей» усі акцесорії українського війська з його суспільно-патріотичними тенденціями, а з англійського зразка всю скавтську теорію і практику» [23, 23], український скаутинг постав як всеосяжна організація, яка сприяла всебічному патріотичному вихованню і самовихованню. Завдяки національній спрямованості Пласт завжди сприймали як «своєрідну й оригінальну сторінку світового скаутингу» [19, 40].

Процес формування і розвитку культури «Пласту» слід розглядати в контексті історичних подій. Зародившись у перші десятиліття ХХ ст. на західноукраїнських землях, пластові ідеї з великою швидкістю поширювалися по усій Україні, нерідко витісняючи піонерські тенденції. У період між двома світовими війнами пластова традиція зберігалася передусім у середовищі січового стрілецтва, повстанської армії та інших військових формацій. У післявоєнний час унаслідок заборони існування на рідних землях «Пласт» розвивався переважно в еміграції (Аргентині, Канаді, Австралії, Німеччині).

Протягом майже столітньої історії існування «Пласту» його учасники завжди ідентифікували себе як спільноту, що мала власні специфічні закони, цілі, атрибути, традиції, обряди, а також і свою пластову пісню. Усе це разом із пластовими ідеями, методами і принципами передавалося з покоління в покоління від одних пластових осередків до інших.

Головними виразниками ідейних засад і специфіки «Пласту» є пластові атрибути (відзнака, закон, гасло і привітання), які, створившись на основі символів світового скаутингу, набули різних національних особливостей. Так, пластова відзнака є композиційною єдністю герба Української держави – тризуба зі вплетеною в нього білою трилистою лілією, емблемою середньовічного лицарства та символу світового скаутського руху. Форму пластової відзнаки 1921 року запропонував один із перших сподвижників «Пласту» Мирон Федусевич, художнє оформлення виконав митець-маляр Роберт Лісовський.

Три листки лілії нагадують пластунові про його три головні обов'язки – бути вірним Богові та Україні, допомагати іншим, жити за пластовим законом і слухатися пластового проводу. Тризуб вказує на те, що «Пласт» – це українська скаутська організація, яка є частиною міжнародного скаутського руху. Пластова лілія стала символом ідейної єдності пластового руху на рідних

землях та за їх межами. Цей пластовий герб як офіційний знак використовують пластові проводи, старшини й установи, його зображують на прапорах, печатках, офіційних виданнях, документах. Пластуни, які склали пластову присягу, носять лілею у вигляді металевого значка як відзнаку належності до «Пласту».

Пластуни виробили особливу ритуальну систему стосунків. Так, вони вітаються між собою потиском лівої руки. Такий звичай започаткував засновник світового скаутингу Р. Бейден-Пауел, який уперше побачив це в Африці. Ватажок одного племені пояснив йому, що «воїн подає ліву руку лише тому, до кого має довіру, бо в лівій руці тримає, як правило, щит для оборони, а в правій – зброю» [1, 16]. У строю чи в офіційних ситуаціях пластуни вітаються піднесенням трьох середніх пальців правої руки, що символізує три головні обов'язки скаута-пластуна.

Особливими привітаннями українських скаутів-пластунів є пластові гасла. Перші їх варіанти «Бач» і «Вартуй» запозичено від козаків. Головним ідейним гаслом пластунів стало «Скоб». Початкові літери гасла символізують чотири головні риси пластуна – силу, красу, обережність, бистроту, а їх образними уособленнями є дубовий листок, кетяг червоної калини, мухомор і блискавка. Саме ж слово «скоб» є назвою скельного орла, сильного і витривалого птаха, який живе над великими водами. Наймолодші пластуни (новаки і новачки) вітаються гаслом «Гутуйсь», що походить від скаутського «Be prepared» [24, 23].

Ідейною основою «Пласту» є виховання в молодого покоління загальнолюдських ідеальних рис, що відображені у так званих чотирнадцяти точках Пластового закону. Відповідно до нього пластун повинен бути славним, сумлінним, точним, ощадним, справедливим, увічливим, братерським і доброзичливим, врівноваженим, корисним, слухняним пластовій старшині, пильним, піклуватися про своє здоров'я, любити красу і дбати про неї та бути завжди доброї думки. Хоча своїм змістом закон «Пласту» майже тотожний положенням, які Р. Бейден-Пауел заклали у основу скаутської ідеї, пластові засади відображають передусім специфіку української моралі й особливості національного характеру.

Відгомонам козацьких військових традицій у пластовій виховній системі є форми структурної організації пластових осередків (гуртків, куренів, уладів), способи співжиття з природою (мандрівництво, табірництво), виконання в порядку (системи пластових норм, команд і правил виховання та самовиховання) тощо.

Вплив національної традиції помітний і в мові пластунів. Вона зберегла чимало слів, які виникли в українській традиції і походять переважно з княжої та козацької доби. Це передусім терміни

«пластун», «булава», «курін», «старшина», «бунчужний» тощо, які у середовищі пластунів втрачали або частково змінили свої первісні значення та набули нового. Так, слово «булава» у княжі часи вживали на позначення зброї (палиці з кулею на одному кінці), а у «Пласті» цим словом називають «пластовий провід».

Історична спадщина княжих часів та козащини стала важливим джерелом створення традиційної культури пластунів. Водночас українські скаути вважали себе «модерним лицарським товариством» [19, 27] і все своє життя прагнули побудувати не лише за козацькими законами та звичаями, а й традиціями січових стрільців і повстанців.

Учасники «Пласту» шанобливо ставилися до традицій, звичаїв та обрядів українського народу, а також цікавилися культурами інших народів. У той же час українські скаути створили чимало власних звичаїв, які відповідають засадам, ідеям і методам пластової традиції виховання молоді. «Щоб дійти до цілі й не розсіяти сил, ми (пластуни) завели у себе лицарські чи пак козацькі, військові звичаї. Насправді ж з усіх звичаїв вибрали те, що найкраще відповідає нашій (пластовій) цілі, додали ще дещо наше власне, питоме... і так завели Велику та ще й важливу Гру» [20, 23].

Усі пластові обряди, або церемоніали³, зумовлені конкретними подіями чи ситуаціями пластового життя, а їх виконують у кожному пластовому осередку у визначеному середовищі та часі.

Залежно від вікового розвитку, пластуни входять до відповідного пластового уладу. Наймолодшим є Улад Пластунів Новаків (діти у віці 6–11 років). Його структурною організаційною частиною є рій хлопців чи дівчат, а кілька роїв утворюють гніздо. «Чар новакування» [22, 51] це те, що притягує дитину до пластового новацтва – це спосіб життя, пластові знамена, ігри, мандрівки тощо. Новаки проходять етапи розвитку орлиного дитя: «жовтодзюб» – «юне орля» – «орля». «Орлині діти переводять різні обряди згідно з новацькими звичаями» [22, 50]. Обрядовість зацікавлює прихильників «Пласту», притягує до пластового гурту, закріплює почуття належності до рою чи гнізда.

На дванадцятomu році життя новаки і новачки переходять до наступного уладу – юнацтва (УПЮ). Організаційний поділ у юнацтві подібний до новацького: структурною одиницею є гурток, декілька гуртків об'єднуються в курені, а назвами юнацьких гуртків стають назви тварин і рослин. Усі курені мають свої порядкові числа, прапори, патрони, стилі пластування.

В УПЮ існують різні пластові ступені – «учасник», «розвідувач», «скоб (вірлиця)», «гетьманський скоб (вірлиця)». Здобуття кожного ступеня потребує підготовки та складання іспитів –

«точок» (вимог) пластових проб. Кожна з трьох пластових проб має свої передумови (вік, бажання, знання), вимоги (здобуття пластових уміlostей, відзначень) та порядок складання, який описаний у Правильнику УПЮ. Головною умовою здобуття будь-якої проби є наявність в активі пластуна пластових уміlostей. Вони мають різноманітне спрямування – практичне пластування (мандрівництво, табірництво, картографія), мистецьке (вишивання, спів, писанкарство), медичне, що включає надання першої допомоги і рятівництва, тощо [13, 15].

Перший пластовий ступінь дійсного пластуна в УПЮ – «прихильник». Склавши першу пробу «скобиного крила», юнак здобуває ступінь «пластун-учасника». Другим ступенем у пластовому юнацтві є звання пластуна-розвідувач, яке здобувають, склавши другу пробу «скобиного хвату». Третя пластова проба «скобиного лету» полягає у присвоєнні юнакові чи юначці пластового ступеня скоба, чи вірлиці [7].

Після закінчення середньої школи (у віці 17 років) пластуни переходять в Улад Старших Пластунів (УСП), стають виховниками новацтва і юнацтва, виконують адміністративну чи громадську діяльність у «Пласті». Найвищим пластовим уладом є Пластовий Сеньйорат (УПС), який формують пластуни віком від 35 років.

Перехід пластунів з одного щабля виховної системи на інший, з одного пластового уладу до іншого, здобуття пластових ступенів можемо розглядати як певні ініціації, кожна з яких має свої передумови, вимоги і супроводжується відповідними пластовими обрядами.

Найважливішими пластовими церемоніалами є прийняття пластової присяги, призначення пластових ступенів, уміlostей, відзнак, посвята курінного прапора, перехід пластунів з одного пластового уладу до іншого, відкриття і закриття дня, відкриття і закриття ватри, відкриття і закриття свят. Це так звані «межові стовпи» [22, 33], що відзначають початок і завершення перебування носія пластових ідей у пластовій спільноті, і «найчастіші церемоніали, в яких пластун бере участь» [15, 31].

Складовою частиною різних пластових обрядів є пластові ритуали. Правильник пластового «впорядку» [14] подає описи окремих ритуалів, яких дотримуються пластуни, серед них – ранній і вечірній звіт на таборі, запалювання ватри чи вогника, передавання пластової «іскорки» тощо. Одним із ритуалів, що входить в обряди «закриття» пластового дня у таборі, пластових свят чи зустрічей, є передача пластової «іскорки». Взятись за руки (ліва рука перехрещена над правою), у пластовому колі, українські скаути потиском лівої руки передають іскру тепла свого серця один одному.

Обряд проведення пластової ватри є «святоч-

ним» [8, 56] для кожного пластуна. Звичай палити ватру під спів пісень пластуни запозичили з Гуцульщини, де опришки колись запалювали великі вогні, «щоб ті зігрівали їх до боротьби з ворогами і освідчували їм шлях походу на ворогів» [2, 2]. У «Пласті» є різні види ватр: новацькі вогники, курінні, юнацькі, таборові, ватри виховників, ватри, приурочені до певного свята тощо. У програму ватри входять розповіді, декламації, танці, співи, ігри та інші розваги.

У системі пластових звичаїв та обрядів глибоко вкорінилося дотримання українських народних традицій та відзначання календарних свят. Серед свят зимового циклу пластуни святкують Андріївські вечорниці з традиційними ворожіннями і калитою. Перед Різдвяними святами на пластових сходинах (заняттях) пластуни вивчають колядки і віншування, випускають пластові газети з описами святкування минулого Різдва, проводять різдвяні ярмарки, на яких продають виготовлені власноруч прикраси на ялинку та різдвяні зірки [15, 44].

Існує також давній пластовий звичай запалення пластової святвечірньої різдвяної свічки. На Святий вечір в усьому світі кожен пластун разом зі станицею чи наодинці запалює свою пластову різдвяну свічку на знак того, що він є членом пластової родини. У цей час пластуни в цілому світі колядують, згадують усіх друзів-пластунів, «єднаються своїми почуттями, думками та співом на Україні» [6, 19].

Прихід весни знаменує для пластунів початок пластових мандрівок і таборів. На честь цього на лоні природи влаштовують пластове Свято весни з піснями та іграми. Під час свята спеціальними забавами, змаганнями і ватрами вшановують покровителя «Пласту» – Святого Юрія. Аналогічне свято колись відбувалося на Гуцульщині – палили великі вогнища і «зустрічали свого патрона – лицаря на білому коні та прихід весни по довгій карпатській зимі, сповіщали про перемогу відновленого життя» [2, 2]. У часі Свято весни часто збігається зі святкуванням Великодня, тому супроводжується співом веснянок і водінням гаївки.

Із календарних свят літнього циклу пластуни особливо шанують і відзначають Свято Івана Купала. Святкування припадає на час літніх пластових таборів і відбувається на вечірній купальській ватрі. У цей вечір ватру запалюють своїми свічками всі її учасники, а потім розповідають різноманітні історії про цвіт папороті, співають народні купальські і пластові пісні, стрибають через вогонь [17, 23], сплячуть Марену та Івана, пускають на воду вінки, не обходиться свято без ігор та забав [10, 8].

Проведення купальського обряду у пластунів відповідає способам їх життя і виховання. Пластуни сприймають свою скаутську організацію

як «Велику Гру», а тому кожна подія, точка пластового дня чи ватри є своєрідним елементом цієї гри. Проведення купальських обрядів і дотримання традицій у їхньому середовищі сприяє культурному й духовному розвитку молоді, а «їхні купальські ватри-вогні, пісні-співи, ігри та забави завжди є частиною занять у таборі» [4, 7]. Купальські звичаї, як і великодні гаївки, проводять не лише в час відповідних календарних свят, вони є різновидом пластових забав та постійними елементами пластових свят і таборових ватр.

Крім календарних народних свят, пластунство шанує і відзначає українські держані свята – день проголошення Української Народної Республіки (22 січня), день прийняття Конституції України (28 червня), день Незалежності (24 серпня), 1 листопада⁴, День Української повстанської армії (14 жовтня), День матері та ін. У пластунів є й власні офіційні пластові свята – день заснування «Пласту» (12 квітня⁵), день створення пластового осередку та посвяти прапора станиці, куреня чи гуртка та ін.

Упродовж історії розвитку «Пласту» створилося чимало пластових куренів. Найвідомішими серед них є «Лісові Чорти», «Бурлаки», «Чота Крилатих», «Чорноморці», «Вовкулаки», «Бури-верхи», «Орликівці», «Сіроманці», «Ті, що греблі рвуть», «Чорноморські хвилі», «Верховинки», «Шестикрилі» та ін. Кожний пластовий курінь має власну історію, звичаї і традиції співжиття, що формуються протягом його історії, згідно з вибраними орієнтирами діяльності у пластовій спільноті та відповідно до курінних атрибутів.

Унікальною є й пластова пісенна традиція. Протягом свого розвитку вона увібрала різнорідні начала. З одного боку, це образи й мотиви світового скаутингу, а з другого – національно-патріотична ідеологія, що сформувалася відповідно до історичних умов, починаючи з козацького руху і закінчуючи феноменом Січового стрілецтва й Української повстанської армії, які лягли в основу формування сучасних пластових постулатів.

На початку створення «Пласту» серед його учасників побутовали різні патріотичні пісні, тексти яких знаходимо у пластових посібниках, співаниках, періодичних та неперіодичних виданнях. Пластуни запозичили до свого репертуару передусім ті козацькі, стрілецькі й повстанські пісні, що найбільше відповідали їхній вдачі та світогляду.

Вплив національних патріотичних традицій простежувався і у творенні пластових пісень. Чимало перших пластових піснеспівів виникло шляхом переспіву різних народних творів [16], що пристосовувалися до ідей та орієнтирів пластової організації. Це відбувалося шляхом заміни деяких образів і слів («козак», «стрілець», «Січ» на «пластун», «Пласт» тощо), випаданням окре-

мих рядків пісень, появи оригінальних мотивів і образів, що втілювали пластову ідею.

Водночас упродовж усього часу існування «Пласту» в середовищі учасників цієї організації в певних ситуаціях та з різною метою виникло чимало власне пластових пісень. Однією з головних причин їх появи була потреба спеціальних пісень для згуртування новоствореної спільноти. Творцями таких пісень стали засновники українського скаутингу Олександр Тисовський, Володимир Левицький, Юрій Старосольський, а згодом і стрілецькі поети – Левко Лепкий, Роман Купчинський, Спиридон Черкасенко та ін.⁶

Пластові фольклорні твори, будучи спорідненими з козацькими, стрілецькими і повстанськими піснями, водночас презентували реалії дещо іншого суспільного життя. Якщо головним призначенням патріотичних пісень було, як правило, ідейне гуртування військових формацій, то пластові пісні вирізнялися тим, що апелювали до всебічного розвитку молоді. У них не лише наголошувалося на темах здобуття незалежності України, а й ставилися завдання зміцнення фізичних та духовних сил народу, формування відданих борців за національну свободу.

Кожна пластова пісня мала певне практичне призначення: характеризувала вдачу та спосіб пластування окремого гуртка чи куреня, виконувалася як маршова пісня, підносила дух та настрій у походах і мандрівках, змальовувала загадковість і чарівність нічних ватр тощо. У процесі побутування пластові пісні, як і інші елементи традиційної культури пластунів, проходили своєрідне шліфування.

Процес розширення «Пласту» триває й сьогодні. З'являються нові пластові курені й осередки. Поряд із наслідуванням і збереженням ідейних, матеріальних та духовних здобутків, що склалися протягом майже столітньої історії, пластуни створюють нові звичаї, обряди, фольклорні твори, які презентують їхню культуру за межами пластової спільноти. Ґрунтовне вивчення особливостей культури пластунів сприятиме висвітленню стану новочасної української культури, дослідженню розвитку фольклорної традиції.

1. *Бейден-Пауел Р.* Скаутинг для хлопців. Підручник для вишколу на добрих громадян через життя серед природи / Пер. Є. Кульчицького. – Мюнхен, 1950.
2. *Бережицький О.* Про пластову ватру // Юнак. – 1965. – Ч. 5 (47). – С. 2.
3. *Беч Л.* Пластуни у визвольній війні // Вогні. – 1937. – Ч. 5 – 6. – С. 84–88.
4. *Волинець Л.* Про свято Купала у пластунів // Юнак. – 1988. – Ч. 7 (285). – С. 7.
5. Газета «Діло» про початки Пласту у 1913 р. // Листи дружнього зв'язку: Бюл. 1-го куреня ім. Степана Тисовського. – 1959. – Ч. 3 (64). – С. 15–17.

6. Гей, чи йдете з колядою? // Юнак. – 1974. – Ч. 1 (125) – С. 19.
  7. *Кархут В.* Друга і третя проба пластуна. – Л., 1929.
  8. *Козицький Д.* Як таборувати. – 1930.
  9. *Музиченко О.* Скавтизм у Києві // Пластовий листок. – 1966. – Ч. 2 (102). – С. 31–36.
  10. *Павлічка Ю.* «Гей на Івана, гей на Купала» // Юнак. – 1974. – Ч. 6–7 (130–131). – С. 8.
  11. *Пежанський М.* Початки Пласту в Академічній гімназії у Львові // Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. – Філадельфія; Мюнхен, 1978. – С. 323–338.
  12. Петро Франко про козацьких розвідників-пластунів у газеті «Діло», 2 грудня 1911 р. // (спецвипуск) Вогні. – 2002. – 12 квіт. – С. 6.
  13. Підручна книжечка пластуна і пластунки. – Нью-Йорк, 1990.
  14. Пластовий впоряд. – Прага, 1934.
  15. Пластовий довідник. – Торонто, 1999.
  16. Пластовий співаник: 58 пісень з нотами, пристосовані для пластових куренів народних і середніх шкіл / Зібрав В. Дуб, переглянув М. Кобза. – Ужгород, 1928.
  17. *Рабій Х.* Свято Івана Купала на Новому Соколі // Юнак. – 1983. – Ч. 11 (240). – С. 23.
  18. *Річинський А.* До щастя, слави і свободи. – Л., 1930.
  19. *Савчук Б.* Український Пласт (1911–1939). – Івано-Франківськ, 1996.
  20. *Тисовський О.* Життя в Пласті. Основи пластового знання для української молоді. – Нью-Йорк; Торонто, 1969.
  21. *Тисовський О.* Як постав Пласт? // Листи дружнього зв'язку: Бюл. 1-го куреня ім. Степана Тисовського. – 1963. – Ч. 57–58. – С. 6–10.
  22. Улад Пластунів Новаків // Вогонь Орлиної Ради. – 1986. – № 25. – С. ....
  23. *Федусевич М.* Початки пластового руху у перспективі сорокаліття // Пластовий шлях. – 1951. – Ч. 5. – С. 9–28.
  24. *Яремченко О.* Основи пластунства. – Берлін, 1923.
- 1 Детальніше про скаутинг див.: *Бейден-Пауел Р.* Скаутинг для хлопців. Підручник для вишколу на добрих громадян через життя серед природи / Пер. Є. Кульчицького. – Мюнхен, 1950. – С. 307.
  - 2 Слово «скаут» запозичено з англійської мови, що в перекладі означає «розвідник».
  - 3 У журналі новацьких виховників «Вогонь Орлиної Ради» (Вогонь Орлиної Ради – 1986. – № 1–3. – С. 52.) упорядник О. Гаврилюк зазначає про існування пластових обрядів, які називає церемоніалами. Таку назву пластових обрядів подає і О. Тисовський у книзі «Життя в Пласті».
  - 4 Календарний рік у пластунів починається 1 листопада. Таке пластова літочислення започаткувала 1922 р. Верховна Пластова Рада, зважаючи на те, що протягом першого року існування «Пласту», з першого листопада 1911 р. до першого листопада 1912 р., були засновані перші пластові гуртки.
  - 5 12 квітня 1912 р. члени гуртка О. Тисовського склали першу пластову присягу. Цей день вважають початком створення «Пласту».
  - 6 Тексти перших пластових пісень див. у розділі пластового співаника «В дорогу» (Авсбург, 1947; Торонто, 1987).